

ІНСТИТУТ АГРАРНОЇ ЕКОНОМІКИ
УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК

На правах рукопису

ФУРСА Анатолій Васильович

РОЗВИТОК ФОРМ ГОСПОДАРЮВАННЯ
В УМОВАХ ПЕРЕХОДУ ДО РИНКУ
(на матеріалах бурякосіючих
господарств України)

Спеціальність 08.06.01-
Економіка підприємств і форми
господарювання

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

 дисертації на здобуття наукового
ступеня кандидата економічних наук

Київ - 1994

AB 31.515

00755850 (U)

Інституті цукрових буряків Української академії аграрних наук.

Науковий керівник – кандидат економічних наук, провідний науковий співробітник
ПІРКІН Володимир Іванович

Офіційні опоненти : доктор економічних наук
ГРУШКО Віктор Іванович

кандидат економічних наук, доцент
МИХАЙЛОВ Сергій Іванович

Провідна організація – Тернопільська академія народного господарства

Захист відбудеться "22" грудня 1994 р. о. 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К.01.58.02 в Інституті аграрної економіки Української академії аграрних наук.

Просимо прийняти участь у роботі спеціалізованої ради або надіслати Ваш відгук на автореферат у 2-х примірниках, завірений печаткою, за адресою: 252127, Київ-127, вул. Героїв Оборони, 10, сектор захисту дисертацій.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці інституту.

Автореферат розісланий "22" листопада 1994 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук

Малік М. Я.

ЛННБ ім. В. Стефаніка
АН України

AB - 31. 575

1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. В подоланні соціально-економічної кризи в Україні, яка охопила і продовольчий сектор, чільне місце відводиться здійсненню аграрної реформи з її головною складовою - докорінною перебудовою відносин власності на селі, що, в свою чергу, зумовлює появу принципово нових організаційно-правових форм господарювання в агропромисловому комплексі. Ситуація, що склалася з продовольством в країні, потребує визначення нових шляхів і засобів швидкого нарощування й підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва. Здійснювані протягом багатьох років заходи не лише не торкалися головного - реформування відносин власності, а й цілеспрямовано закріплювали нерівноправність її різних форм.

Традиційні форми організації виробництва вже не можуть матеріально і морально зацікавити працівників в якісній праці та її результатах. Стає очевидним, що колгоспи і радгоспи в неререформованому вигляді не забезпечать достатньо ефективного використання створеного виробничого потенціалу і не впишуться в ринкові відносини. Перехід до прогресивних організаційних форм виробничої діяльності реформування колгоспів і радгоспів не передбачає значних капітальних вкладень і одночасно здатний забезпечити відчутні позитивні результати найближчим часом.

Стратегічна мета аграрної політики нашої держави на сучасному етапі полягає у формуванні реального власника і господаря землі, соціально-економічній розбудові села, вирішенні продовольчої проблеми, виведенні аграрного сектора економіки України на світовий рівень розвитку.

Визначальним у вирішенні цих проблем є проведення земель-

ної реформи, закріплення рівноправності різних форм господарювання, які в рівній конкурентній боротьбі повинні довести свої переваги. В Україні вже набуто певний досвід перетворень у відносинах власності шляхом приватизації колективного надбання колгоспів на пайовій основі, акціонування, розвитку селянських (фермерських) господарств, підсобних господарств населення тощо.

В результаті створюються передумови для розширення меж і прискорення процесів формування власників при різних формах господарювання у господарствах різних типів та форм власності.

Вивчення наукової літератури з обраної теми показало, що найбільш вагомий внесок в теорію і практику розвитку форм сільськогосподарського виробництва в минулому внесли відомі учені-економісти М. І. Туган-Барановський, О. М. Анциферов, О. В. Чаїанов, М. Д. Кондратьєв. Їх висновок про необхідність створення сприятливих умов господарювання для сільськогосподарських виробників витримав перевірку часом в багатьох країнах світу і має бути використаним для прискорення аграрної реформи в Україні. Багато важливих пропозицій з даної проблеми методичного та практичного характеру містять дослідження сучасних вітчизняних учених-економістів В. Т. Андрійчука, В. Ф. Балмачнікова, П. І. Райдучького, М. Я. Дем'яненка, М. Й. Маліка, В. Я. Месель-Весельяка, В. М. Нелепа, О. М. Онищенко, П. Т. Саблука, В. В. Юрчишина та інших.

Проте на етапі переходу до ринкової економіки багато аспектів цієї важливої проби ми вимагають більш повного та глибокого дослідження. Зокрема, недостатньо повно розроблені методичні аспекти розподілу власності на рівні сільськогосподарських підприємств. Потребують вивчення чинники, що стриму-

ють процеси приватизації майна державних сільськогосподарських, переробних, агросервісних та інших підприємств. Залишається невирішеною проблема приватизації майна і землі в їх органічному поєднанні.

Тому пошук оптимального вирішення актуальних проблем розвитку організаційно-економічних форм господарювання у господарствах різних типів з різними формами власності і зумовив вибір теми дослідження, визначив її актуальність, мету та основні напрями роботи.

Мета та завдання досліджень. Головною метою дисертаційної роботи є комплексне вивчення науково-практичних питань ведення сільськогосподарського виробництва, обґрунтування і прогнозування розвитку найбільш ефективних форм господарювання на основі формування майнових і земельних відносин власності в аграрному секторі економіки. Для досягнення даної мети в роботі вирішувались такі завдання:

- розглянути теоретичну сутність розвитку форм власності і господарювання в умовах економічної реформи;
- провести аналіз сучасного стану існуючих форм організації виробництва на прикладі бурякосіючих господарств республіки;
- розкрити механізм взаємодії особистих економічних інтересів працівників і стимулів до праці в конкретних соціально-економічних умовах;
- визначити вплив нових форм господарювання на продуктивність праці;
- опрацювати та визначити напрями розвитку й удосконалення господарських формувань;
- вивчити та визначити напрями вдосконалення організації

павання майна і землі в колективних сільськогосподарських підприємствах;

- дослідити особливості становлення і розвитку селянських (фермерських) господарств;

- обґрунтувати пропозиції щодо дальшого розвитку приватизації у сільському господарстві.

Предмет і об'єкт дослідження. Предметом дослідження були методологічні аспекти реформування сільськогосподарських підприємств на основі удосконалення відносин власності в сучасних умовах. Об'єктом дослідження обрано бурякосіючі колгоспи і створені на їх базі інші типи колективних сільськогосподарських підприємств різних областей України, що удосконалюють свої організаційно-економічні форми господарювання. Більш детальні дослідження і апробація авторських розробок з питань приватизації майна і землі проведені на прикладі в окремих колективних сільськогосподарських підприємствах Шепетівського району Хмельницької області.

Дисертація підготовлена в Інституті цукрових буряків Української академії аграрних наук у відповідності з планом науково-дослідних робіт відділу економіки бурякового виробництва і є складовою частиною теми "Обґрунтувати прогресивні організаційно-господарські форми виробництва цукрових буряків та основи економічних взаємовідносин в буряковому-цукровому підкомплексі АПК в умовах переходу до ринку". Державний реєстраційний N 0193U037913.

Методологія і методика досліджень. Методологічною основою дослідження стали положення діалектики, прогресивної економічної теорії і законодавчі акти Верховної Ради і постанови Уряду України з питань розвитку агропромислового комплексу.

В процесі дослідження проблем реформування та дальшого удосконалення форм господарювання, їх різноманітних форм вивчалися праці учених економістів-аграрників, нормативні акти з питань організації і методики приватизації, матеріали наукових конференцій, рекомендації щодо організації і проведення приватизації власності колективних сільськогосподарських підприємств.

Для вирішення поставлених завдань застосовувалися різні методи дослідження: монографічний, абстрактно-логічний, економіко-статистичний, порівняльного аналізу, розрахунково-конструктивний та інші. Інформаційною базою дослідження були документи первинної звітності господарств, статистична звітність, матеріали економічної оцінки земель, літературні джерела, анкети опитування громадян, зласні спостереження автора.

Наукова новизна результатів досліджень. Новизна роботи полягає в комплексному дослідженні нових прогресивних форм господарювання в умовах становлення багатуокладної економіки та зміни форм власності в агропромисловому комплексі, що дає можливість визначити основні напрями удосконалення організації виробництва в підприємствах інтенсивного бурякосіяння. Розкриті основні причини, що гальмують становлення нових форм господарювання, опрацьовані нові ефективні підходи їх дальшого розвитку.

З науково-практичних положень новими або відносно новими (що тією чи іншою мірою доповнюють позиції інших дослідників) є:

удосконалення методичних підходів щодо визначення пайової частки майна і землі кожного працюючого, а також методика роз-

поділу доходів по майнових видах паїв;

опрацювання механізму взаємодії економічних інтересів та стимулів до праці;

обґрунтування шляхів становлення та кооперування селянських (фермерських) господарств.

Практичне значення результатів дослідження полягає в розробці організаційно-методичних підходів, спрямованих на ефективний розвиток різних форм господарювання, подолання відчуження працівників від землі, засобів виробництва та результатів власної праці.

Окремі положення дисертації з питань організаційно-економічної перебудови агроформувань апробовані і впроваджені в колективних сільськогосподарських підприємствах "Поділля", "Мрія", "Перемога" Шепетівського району Хмельницької області в процесі паювання майна та землі, а методика персоніфікації колективної власності рекомендована для впровадження в інших господарствах області.

На захист вносяться наступні результати досліджень:

- напрями реформування існуючих колгоспів і радгоспів і створення на їх базі господарств різних форм власності: спідлок селян, акціонерних товариств, виробничих кооперативів (колективних господарств), фермерських господарств, їх асоціацій і об'єднань;

- система матеріальних винагород в бурякосіючих господарствах;

- визначення впливу нових організаційних форм господарювання на продуктивність праці;

- методичні підходи щодо приватизації колективної власності шляхом паювання майна;

- пропозиції щодо удосконалення подальшого розвитку та кооперування селянських (фермерських) господарств.

Апробація результатів досліджень. Матеріали дисертаційних досліджень апробовані на науково-практичних конференціях, нарадах і семінарах з питань впровадження нових форм організації праці: "Приватизація та реорганізація колгоспів і радгоспів в колективні господарства" (м. Шелетівка, 1992р.); "Формування, розвиток та розміри фермерських господарств в Україні" (м. Київ, 1992р.); "Стан та перспективи розвитку науки в галузі буряківництва" (м. Київ, 1993р.); "Реорганізація колективних сільськогосподарських підприємств в акціонерні товариства" (м. Шелетівка, 1994р.).

Публікації. По темі дисертації опубліковано 7 наукових праць обсягом 1,9 друк. арк., в яких відображено основний зміст досліджень.

Обсяг і структура дисертації. дисертація викладена на 164 сторінках машинописного тексту, включає 20 таблиць і 3 схеми. Має вступ, три розділи, висновки і пропозиції, список використаної літератури з 158 найменувань та 3 додатки.

Зміст роботи. Логіка дослідження зумовлена завданнями і проблематикою дисертаційної роботи.

У вступі обгрунтовано актуальність теми дослідження, визначено її мету і завдання, предмет і об'єкти дослідження, розглянуто методологію і методику, викладено наукову новизну, практичну і теоретичну цінність одержаних результатів.

У першому розділі - "Теоретичні основи і економічні передумови розвитку форм господарювання" - розглянуто питання розвитку форм господарювання та обгрунтовано економічну сутність відносин власності у сільському господарстві в період переходу

до ринкової економіки.

У другому розділі - "Розвиток існуючих організаційно-економічних форм господарювання" - проведено аналіз діючих форм організації виробництва у бурякосіючих господарствах і розкрито механізми взаємодії економічних інтересів та стимулів до праці.

У третьому розділі - "Основні напрями удосконалення господарських формувань в умовах переходу до ринку" - обґрунтовані пропозиції щодо подальшого розвитку форм господарювання та напрями удосконалення господарських формувань під впливом процесів приватизації. Досліджені процеси розвитку пакування майна і землі в колективних сільськогосподарських підприємствах і особливості становлення селянських (фермерських) господарств.

У заключній частині узагальнені результати досліджень і систематизовані основні висновки та пропозиції.

2. ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ ТА ЇХ КОРОТКЕ ОБґРУНТУВАННЯ

2.1. Узагальнення результатів наукових досліджень даної проблеми показує, що однією з найважливіших причин кризи в аграрному виробництві є викривлене трактування і невміле практичне застосування різних форм господарювання та відносин власності на селі, внаслідок чого відбувається не реформування власності, а подальше відчуження селян від виробничих ресурсів і результатів праці.

Реформа економічної системи передбачає якісну зміну всіх структур і механізмів, формування нової державної стратегії і тактики розвитку народного господарства. Сучасні аграрні

господарства характеризуються різними умовами ведення галузевого виробництва, неоднаковим рівнем їх розвитку, різним ступенем освоєння економічних методів. Тому в межах одного господарства можуть існувати різні організаційні форми – кооперативи, товариства, орендні підрозділи, селянські (фермерські) господарства та інші.

2.2. Реформування власності у сільському господарстві на сучасному етапі повинно проходити шляхом роздержавлення і приватизації основних засобів виробництва, встановлення нових земельних відносин:

в державних підприємствах (радгоспах) – через викуп майна аданого в оренду, продаж на аукціоні, або по некомерційному курсу, реалізація акцій;

в колгоспах – шляхом розподілу колективної власності між працівниками у відповідності з їх трудовим внеском.

2.3. Концепція розвитку сільського господарства і відродження українського села передбачає становлення і розвиток багатокладної економіки при пріоритетному розвитку фермерського господарства. Однак, це не означає штучного формування одних і примусової ліквідації інших форм господарювання. Одночасно з розвитком селянських (фермерських) господарств виправданим є створення колективних формувань – селянських спілок, акціонерних товариств, асоціацій, кооперативів з персоніфікованою власністю, які мають стати основними виробниками товарної продукції.

Класифікацію виробничих формувань при різних формах власності на засоби виробництва наведено в таблиці 1.

2.4. Нині держава не забезпечує належних умов для організації та функціонування приватних товарних сільськогоспо-

Класифікація виробничих формувань
в сільському господарстві

Форма господарювання	Форма власності	Рівень самостійності	Умови розподілу виробленої продукції
Колгоспи	Колективна не пайова (земля у користуванні)	Самостійні згідно із статутом	Самостійні, враховуючи систему держконтрактів та оподаткування доходів
Колективні господарства, асоціації кооперативів та інші	Колективно-пайова (земля у власності)	Те ж	Те ж
Селянські (фермерські) господарства	Приватна, можлива оренда ресурсів	Повна самостійність	Рішення власника, оподаткування доходів згідно із законодавством
Особисте підсобне господарство	Приватна	Те ж	Те ж
Радгоспи, державні підприємства, учбово-дослідні господарства, селекційні центри та інші	Державна або державна з визначенням приватного паю (акції)	В межах прав, передбачених Законом про підприємство	Держконтракт, оподаткування згідно із законодавством
Акціонерні підприємства, агрофірми, агрокомпанії і інші	Змішана: Колективно-пайова, акціонерна або державна з визначенням приватного паю (акції)	Самостійні згідно із статутом	Доля держконтрактів, система договорів та оподаткування згідно із законодавством
Асоціація кооперативів і селянських господарств, інші спільні виробників	Приватна, приватно-колективна або колективно-пайова (земля у власності)	Те ж	Самостійні, враховуючи систему договорів, оподаткування згідно із законодавством
Інтер'єрні-господарські середньо-кооперативні формування	Державна або колективна (земля у користуванні) на умовах договору	Самостійні, враховуючи умови договору	Самостійні після виконання умов договору

дарських підприємств через недосконалість матеріально-технічної бази, фінансово - кредитної і податкової систем, наявність інфляційних процесів, відсутність у селян власних засобів виробництва, капіталу та ефективної системи соціального захисту.

2.5. Традиційні сільськогосподарські підприємства - колгоспи і радгоспи, за які "тримаються" селяни через падіння життєвого рівня і зuboжіння і які здатні забезпечити їм мінімальний захист, в сучасних умовах не спроможні розвинути високоєфективне ринкове виробництво, вивільнити надлишок робочої сили та зменшити витрати. Цьому перешкоджає зволікання з проведенням земельної реформи та відсутність державних функцій соціального забезпечення. В основній масі селянство ні професійно, ні морально, ні економічно не здатне здійснювати самостійне повноцінне приватне господарювання через брак матеріально-технічної бази, коштів, необхідного досвіду, кваліфікації, професіоналізму, уміння, тощо.

2.6. Невід'ємною частиною нового економічного механізму господарювання, переходу до ринкових відносин є кардинальна реформа оплати праці, яка забезпечить формування ефективної системи матеріального заохочення працівників за особистий трудовий внесок і кінцеві результати роботи господарства або підрозділу.

Зокрема, в бурякосіючих господарствах республіки доцільно застосовувати систему матеріальних винагород, яка б забезпечувала інтереси всіх суб'єктів власності і в першу чергу працівників, зайнятих на виконанні відповідальних технологічних операцій. У зв'язку з цим рекомендовано оплату праці проводити диференційовано за коефіцієнтами складності операцій, в тому числі передбачити натуральні видачі (табл. 2),

Таблиця 2
Розміри оплати праці в бурякосіючих господарствах
залежно від складності технологічних операцій

Технологічні операції	Коефіцієнт складності	Видача натуральної оплати (цукру), кг/га
Підготовка розчину гербіцидів	4	1,0
Підвезення розчину до агрегату	3	0,25
Внесення і заробка робочих розчинів	5	1,5
Передпосівний обробіток ґрунту	1,5	0,5
Сівба цукрових буряків	4	1,5
Обслуговування посівних агрегатів	4	1,0
Коткування посівів	1,5	0,5
Перше досходове боронування	1,5	0,2
Досходове боронування з внесенням гербіцидів	5	1,0
Міжрядний обробіток	4	1,0
Смугове внесення гербіцидів	5	1,5
Внесення фунгіцидів	5	1,5
Коригування густоти рослин, прополовання	2	80
Збирання гички	4	1,0
Транспортування гички	2	0,2
Збирання коренеплодів	5	1,5
Транспортування коренеплодів до кагатів	2	0,2
Навантаження коренеплодів	3	0,5
Перевезення коренеплодів на завод	2	0,2

що на практиці сприяє підвищенню продуктивності праці до 40%.

2.7. Дослідження показують, що впровадження і вдосконалення орендних відносин на селі та пакування в колективних сільсько-господарських підприємствах дають змогу тісно пов'язати оплату праці з ефективністю господарювання. Вплив форми господарювання на продуктивність праці можна простежити на прикладі змін в організації виробництва конкретних господарств (табл. 3). Так, зміна колективної форми власності шляхом розпакування її між членами господарств із визначенням кожному працівникові конкретної частки показали, що під впливом організаційних факторів продуктивність праці в колективних сільськогосподарських підприємствах "Промінь" і "Надія" Шепетівського району зросла відповідно на 13,3 і 3,2%. Це зростання відбулося в основному внаслідок збільшення виходу валової продукції з 1га сільсько-господарських угідь. Таким чином, нові форми господарювання наблизили працівників до власності на засоби виробництва та процесу розподілу додаткового продукту, що забезпечило підвищення праці та окупності її кінцевим продуктом. Отже, вплив організаційно-економічних факторів на економічну ефективність виробництва, зокрема на підвищення продуктивності праці, безумовний, особливо в умовах загального спаду виробництва. Цей процес повинен сприяти подоланню відчуженості працівника від засобів виробництва.

2.8. Аналіз різних методичних підходів щодо приватизації власності на пайовій основі показав, що трудовий внесок кожного колгоспника найбільш доцільно визначати за такими показниками: за сумою заробітку працівника, залежно від тривалості роботи в господарстві; за кількістю відпрацьованих ним людино-днів; за середнім вартісно-натуральним показником.

Таблиця 3

Вплив форми господарювання на продуктивність праці
в колективних підприємствах Шепетівського району
Хмельницької області

Господарства	Вироблено валової продукції в порівняльних цінах 1983р., тис. крб.	
	на 1 середньо- річного праців- ника	на 100га сільсь- когосподарських угідь
Спілка селян "Промінь" до розпакування (в серед- ньому за 1990-1991рр.)	6,0	71,8
після розпакування (в серед- ньому за 1992-1993рр.)	6,8	81,6
1992-1993рр. у % від серед- нього за 1990-1991рр.	113,3	113,6
Спілка селян "Надія" до розпакування (в серед- ньому за 1990-1991рр.)	6,3	82,0
після розпакування (в серед- ньому за 1992-1993рр.)	6,5	84,7
1992-1993рр. у % від серед- нього за 1990-1991рр.	103,2	103,3

Найбільш реально трудовий внесок у створенні колгоспного майна відображає його оцінка за сумою заробітку.

Складним є питання визначення суб'єктів пайових відносин, складання списку пайовиків. Внесена пропозиція включати до їх складу всіх, хто перебував і перебуває в трудових і соціально-економічних відносинах з колгоспом на момент запровадження пайових відносин власності.

Паювання майна, яке набуло широкого розвитку в сільсько-господарських підприємствах, повністю не вирішує проблем реформування відносин власності, тому його слід розглядати як початковий етап приватизації.

Наступні етапи - це перехід від визначення пайових сум і дивідендів до формування власності членів окремих структурних підрозділів залежно від результатів їх господарювання; перетворення пайових господарств в акціонерні товариства, що повинно підвищити ступінь усупільнення виробництва, внести суттєві зміни у відносини власності, оскільки основна частина засобів виробництва знаходитиметься в колективній власності, тобто концентруватиметься.

2.9. Гальмом на шляху розвитку ринкових форм господарювання є невідрегульованість земельних відносин. Незважаючи на те, що згідно з чинним законодавством земля може мати різних за формою власників, сам механізм надання землі цим власникам не діє, що стримує розвиток акціонерних відносин в Україні. певні можливості для приватизації землі забезпечує лише стаття Земельного кодексу, яка дозволяє працівникам колективних сільськогосподарських підприємств виділяти земельні паї для створення селянських (фермерських) господарств.

2.10. Відповідно до діючого статусу підприємств для створення акціонерних товариств можуть бути рекомендовані такі шляхи: організація нового акціонерного товариства згідно з законом про акціонерні товариства; перетворення колективного сільськогосподарського підприємства в акціонерне товариство; перетворення державного підприємства в акціонерне товариство. В останньому випадку попередньо проводиться приватизація майна зі створенням на базі радгоспу, як проміжної форми, колективного сільськогосподарського підприємства. Для виключення в систему акціонування землі згідно із Земельним кодексом попередньо її слід приватизувати офіційно.

АН України

господарського підприємства, оформити як власність кожного члена колективу.

Швидкому становленню акціонерної форми господарювання в сільському господарстві перешкоджає поки що прихильність сільських працівників до мінімальних соціальних благ, створюваних кооперативами, високий рівень банківського проценту за кредити, невідпрацьованість системи ціноутворення. Скромні за величиною дивіденди не можуть зацікавити громадян і підприємства вкладувати вільні кошти та засоби в акціонерні сільськогосподарські товариства.

2.11. Виходячи з орієнтовних розрахунків і аналізу існуючого досвіду, можна спрогнозувати процес становлення і розвитку переважної більшості селянських (фермерських) господарств на 10 - 15 років. Цей період умовно можна поділити на три етапи:

перший - виникнення і первинний благоустрій господарства, коли селяни одержать землю, придбають необхідну сільськогосподарську техніку, побудують тваринницькі та інші приміщення, набудуть навиків самостійного управління.

Кращі селянські (фермерські) господарства на протязі 3 - 5 років зможуть досягти економічних показників передових колективних господарств своєї зони.

Другий етап характеризуватиметься розширенням виробництва і зміцненням сімейних господарств на основі фермерської кооперації, технічним переобладнанням, підвищенням рівня кваліфікації, набуттям навиків вільного підприємництва. Основним фінансовим джерелом розвитку сімейних ферм стануть переважно власні доходи.

Третью етапу буде характерний інтенсивний розвиток се-

лянських (фермерських) господарств з широким використанням досягнень науково - технічного прогресу. За урожайністю сільськогосподарських культур і продуктивністю тварин вони зможуть перевершити рівень кращих колективних господарств, успішно конкурувати з ними на ринку продовольства, досягти значних переваг за продуктивністю праці.

За умови високої кваліфікації і діловитості фермера, можливості придбати нову техніку на пільгових кредитах або безоплатної передачі основних фондів сучасний рівень інтенсивного розвитку може бути досягнутий вже через 3 - 5 років.

2.12. Раціональна організація селянських (фермерських) господарств неможлива без розвитку кооперації між ними, про що свідчить досвід західноєвропейських країн, США і Канади, а також вітчизняний досвід 20-х років. Нині фермерські господарства виявляють значний інтерес до кооперації в торговельно-закупівельній діяльності, в питаннях кредитування, сервісному обслуговуванні, переробці продукції.

Можливі такі шляхи становлення селянської кооперації:

- об'єднання зусиль декількох селянських господарств в низовому (первинному) кооперативі, де кожен учасник залишається господарем і власником. Подібні кооперативи є фундаментом всієї системи кооперації, побудови її на принципах добровільності вступу і виходу, самостійності і незалежності від державних органів. Функціонування перших об'єднань селянських (фермерських) господарств показало, що урожайність сільськогосподарської продукції в них на 10 - 20% вища, ніж в одноосібних господарствах (табл. 4).

- розвиток кооперації по вертикалі, тобто формування галузевих асоціацій на регіональному рівні. Такі асоціації можуть

Таблиця 4
Урожайність сільськогосподарської продукції в селянських
(фермерських) господарствах та об'єднанні "Хлібодар"
Хмельницької області у 1993 році

Культури	Урожайність з 1 га зібраної площі, ц			Відхилення урожай- ності об'єднання "Хлібодар"+,- (ц) від урожайності	
	селянські (фермерські) господарства			по області	Городоць- кий район
	по області	Городоць- кий район	Об'єднан- ня "Хлі- бодар"		
Зернові - всього	20,7	26,1	32,3	+11,6	+6,2
в тому числі:					
пшениця озима	45,3	55,0	55,0	+9,7	0,0
гречка	8,0	8,9	16,0	+8,0	+7,1
Пукрові буряки (фабричні)	207,5	337,3	348,0	+140,5	+10,7
Картопля	122,4	139,5	160,0	+37,6	+20,5

створюватись за рахунок об'єднання кооперативів, відрахувань від їх прибутків або продажу акцій;

- перетворення колективних господарств у селянські господа-
рства, кооперативи і малі підприємства, в господарські
асоціації або акціонерні товариства. В цьому випадку потрібно
ефективно використати існуючі агросервісні підприємства, усу-
нути протиріччя між великими колективними господарствами і се-
лянськими (фермерськими), забезпечити їх конструктивну
взаємодію і здорову конкуренцію.

Подальше перетворення пайових господарств в виробничі коо-
перативи, акціонерні товариства, селянські (фермерські) господа-
рства з наступним об'єднанням в спілки фермерських господа-
рств буде сприяти більш швидкому розвитку ринкових відносин

на селі , створенню реального конкурентного середовища між підприємствами різних форм власності та організації виробництва, і приведе до значного підвищення рівня його ефективності.

Основні положення дисертації відображені в таких друкованих працях:

1. Орендні відносини в буряківництві /Міністерство сільськогосподарства України, РЦНТІП "Укрінформагропром". - К.: 1991. - 12с., у співавторстві.

2. Перспективи розвитку селянських (фермерських) господарств // Цукрові буряки. - 1992. - №4. - с. 2-6 /рос. мовою/, у співавторстві.

3. Паювання власності в колгоспах // Сучасний стан та проблеми розвитку економічної науки в Україні. - ч. 2: 3б. наук. праць - Тернопіль, 1993. - с. 53.

4. Розвиток економічних форм господарювання в бурякосіючих господарствах // Стан та перспективи розвитку науки в галузі буряківництва: Матеріали наукової конференції молодих вчених. - К.: ІЦБ УАН, 1993. - с. 116-119, у співавторстві.

5. Пайові відносини власності в колгоспах // Цукрові буряки. - 1993. - №1. - с. 3-6 /рос. мовою/, у співавторстві.

6. Удосконалення організації і оплати праці на вирощуванні цукрових буряків // Цукрові буряки. - 1993. - №3. - с. 7-8 /рос. мовою/, у співавторстві.

7. Спеціалізація та раціональні розміри бурякосіючих селянських (фермерських) господарств // Формування, розвиток та розміри фермерських господарств в Україні: Матеріали науково-виробничої конференції жовтень 1992 р. - К.: ІАЕ УАН, 1994. - с. 172-174, у співавторстві.

Фурса А. В. Развитие форм хозяйствования в условиях перехода к рынку (на материалах свеклосеющих хозяйств Украины). Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.06.01 - экономика предприятий и формы хозяйствования, Институт аграрной экономики УААН, Киев, 1994.

Защищается рукопись диссертации, в которой исследуются теоретические вопросы экономической сущности развития форм хозяйствования и отношений собственности в аграрном секторе. Рассматривается их классификация, даны предложения по совершенствованию организации паевания имущества и земли, дальнейшему развитию крестьянских (фермерских) хозяйств и их кооперации, раскрыт механизм взаимодействия экономических интересов и стимулов к труду.

Установлено, что дальнейшее преобразование паевых хозяйств в производственные кооперативы, акционерные общества, крестьянские (фермерские) хозяйства с дальнейшим объединением в союзы фермерских хозяйств будет способствовать быстрому развитию рыночных отношений на селе, созданию реальной конкурентной среды между хозяйствами разных форм собственности и организационных форм, что приведет к повышению эффективности сельскохозяйственного производства.

Ключові слова:

Форми господарювання, приватизація, паювання майна, селянські (фермерські) господарства.

Fursa A. V. The development of management forms under conditions of transfer to the market (on the material of sugar beet growing enterprises of the Ukraine). The thesis for the degree of a candidate of science (economics, speciality 08.06.01 - the economics of enterprises and management form) the Institute of Agrarian Economics of the Ukrainian Academy of Agrarian Sciences, the city of Kiev, 1994.

The thesis manuscript which is given for defence deals with theoretical problems of economic essence of developing management forms and property relations. Their classification is discussed; there are given suggestions for improving organization of property and land allotment, further development of peasant (farmer) enterprises and their cooperation the mechanism of interaction of economic interests and stimuli for labour.

It has been established that the further reshaping of allotment enterprises into producers cooperatives, joint-stock companies, peasant (farmer) enterprises with their subsequent combining into Union of farmers' enterprises will contribute to rapid development of market relations in village, to creation of real competitive relations between enterprises with different property forms which will result in the increase of efficiency of agricultural industry.

Типография. Закал 604 —тираж 100

МПП «ДСМА» Киев, Книжническал, 25.

455122

AB 31.515